

Julkiso: tienviitta tutisevien hyppyhiirien ja räkäisesti nauravan kansan maailmassa

Toimittaja Antti Blåfield murehti taannoin *Helsingin Sanomissa* (HS. 7.9 1999) sitä, että kansalaiskynisyydestä on tullut muodikkain aikalaistyyli. *Iltta-Sanomien* katugallupin kysymykseen "kiinnostaako budjettikirja" oli tullut tylyjä ei-vastauksia sikäli kuin kadunmiehet "räkäiseltä naurultaan" saivat jotain sanottua. Blåfieldin mielestä kansa ottaa kyllä mielellään kantaa populistisiin kysymyksiin vaikkapa toimitusjohtajien optioista, mutta omaan elämään vaikuttavat asiat eivät sitä kiinnosta. Poliitikoista puolestaan on tullut "hyppyhiiriä, jotka korvat hermostuksesta väristen kuulostelevat mitä puhutaan, ja yrittävät sitten saavuttaa kansalaisten suosion tekemällä pienistä asioista suuria kysymyksiä". Demokratia ei voi hyvin, eikä rohdoksi näytä löytyvän muuta keinoa kuin – aika ponnottomasti – patistella poliitikkoja "menemään itseensä".

Blåfieldin madonlukuissa on yhtäällä suuri yleisö, demokratian ainakin retorisesti suvereeni vallankäyttäjä, jonka kyvyt ja halut osallistua vakavaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ovat kuitenkin vähäiset. Viestinten anti on suunnannut ihmisten mielenkiinnon yhä pienempiin asioihin ja muokannut heidän asenteitaan yhä mustavalkoisemmiksi. Toisaalla ovat poliitikot, jotka ovat menettäneet roolinsa yhteiskunnallisen keskustelun asialistan ja vaihtoehtojen muotoilijoina. Kak-sijakoisessa asenneilmastossa politiikka on menettänyt mielensä.

Blåfieldin tilannekuvaus on havaintoesimerkki siitä, kuinka julkisuuden, politiikan ja journalismin kysymykset ja vaihtoehdot kaventuvat, kun kansa mielle-tään vain yleisön rooliin. Yleisönä kansalaiset pelkäävät reagoivat siihen, mitä julkisuudessa esitetään. Yleisönä he eivät ota kantaa, keskustele tai toimi julkises-ti.

Tiedotustutkimuksen tämänkertaisen numeron teemana on uusi käsite: *julkiso*. Sillä viitataan ihmisiin aktiivisesti keskustelevana, julkisuuteen päin suuntautuvana toimijaryhmänä, joka kehkeytyy aina tietyn yhteisen ongelman tai kysymyksen ympärille. Julkisoiden nostaminen politiikan 'kansan' tai joukkoviestinnän 'yleisön' rinnalle avaa nähdäksemme monia tärkeitä ja kiinnostavia kysymyksiä niin julkisuuden toimijoille, sen ammattilaisille kuin tutkijoillekin.

Missä yleisö määrittyy suhteessa joukkoviestintään ja sen välineisiin, julkisot itävät suhteessa ne synnyttäneeseen kysymykseen. Kuten *Veikko Pietilän* johdantoartikkeli esittää, tämä näkökulma asettaa julkisuuden ja joukkoviestinnän kysymykset hiukan tavanomaisesta poiketen: kysymys koskee nyt ennen muuta sitä, kuinka julkisot toimivat suhteessa viestimiin ja miten viestimet toimivat suhteessa kehkeytyneisiin julkisoihin.

Julkison käsite ei ole mikään uutuuus. Erilaisten joukkomuodostumien teoretisointia harrastettiin sosiologiassa vilkkaasti etenkin 1800-luvun lopulla ja 1900-lu-

vun alkuvuosina. Idea ja ideaali julkisoista elinvoimaisen demokratian ydinmuodostumina kehittyi edelleen pragmatistisessa yhteiskuntateoriassa. Esimerkiksi ns. kansalaisjournalismista keskusteltaessa tästä perinteestä nostetaan usein esiin John Deweyn ideoita. Tässä numerossa lukijat voivat tutustua saman perinteen toiseen painotukseen. Vuodelta 1946 peräisin olevassa artikkelissaan "Joukko, massa ja julkiso" *Herbert Blumer* ei murehdi julkisoiden katoamista tai yhteiskunnan massoittumista vaan tarkentaa erotteluja erilaisten joukkomuodostumien välille. Blumer, joka välittää eteenpäin etenkin Robert E. Parkin ajatuksia, auttaa näkemään, mikä julkiso on tai voisi olla, mitkä ovat sen erityiset piirteet. Julkisolla on pulma, se on keskenään erimielinen, se keskustelee ja pyrkii toimintaan.

Blumerin listoilla joukkoviestinnän tutkimuksen viime vuosikymmenten muotikäsité yleisö kuuluu massan piiriin. Kuten *Seija Ridellin* artikkeli pyrkii osoittamaan, tuo muotikäsité on eri tavoin rajoittanut ajattelua ja tutkimusta. Jopa ihmisten aktiivisuutta korostava kulttuurinen tutkimus on siihen sitoutuessaan jämähtänyt tutkimaan julkisuutta yksisuuntaisena vastaanottona. Ajatus kansalaisista, jotka vaativat ponnekkaasti tilaa ja valtaa osallistua julkisuudessa keskusteltavien kysymysten muotoiluun, ei mahdu yleisötutkimuksen rajaukseen. Siinä yleisön aktiivisuus rajoittuu annettujen sanomien tulkintaan. Sitä vastoin julkison käsitteestä lähtevässä tutkimuksessa aktiivisuus on pontevuutta julkisten kysymysten nimeämisen, kehystämisen ja esittämisen prosesseissa. Erityisen ajankoh- taiseksi julkison näkökulman tekee meneillään oleva kulttuurinen kamppailu siitä, millaisiin tarkoituksiin ja keitä varten uutta viestintäteknologiaa ja tietoverkkoja kehitetään.

Vaikka julkiset teoriassa kehkeytyvät ja kasvavat laitostuneiden käytäntöjen ulkopuolella, käsitteen soveltaminen tematisoi uudelleen myös journalismin tehtäviä ja asemaa. Mitä tapahtuisi, jos journalismi ei suhtautuisikaan 'kansaan' tai 'kansalaisiin' yleisönä tai massana vaan potentiaalisina julkison edustajina: ihmisi- nä, joilla on relevanttia ja järkevää sanottavaa yhteisistä ongelmista? Ehkä kansan "räkäinen nauru" ei kommentoikaan muuta kuin journalismin kansalaisille tarjoaman yhden vakiintuneen lajityypin tapaa puhutella kadunmiehiä ja -naisia. Eikö jokaisen itseään, näkemyksiään, älyään ja kokemuksiään kunnioittavan ihmisen voisi kuvitella tuhahtavan (katu)gallupin tavalle kysyä: "kiinnostaako budjettikir- ja?" Kansan naurua kuullessaan viestinten olisi ehkä syytä suunnata syyttävä sor- mi kansan tai politiikan asemesta omaan toimintatapaansa.

Journalismin mahdollisuutta suhtautua kansalaisiin julkison jäsenenä ja sen vastuuta haastaa ihmiset mukaan julkiseen keskusteluun tarkastellaan kahdessa artikkelissa. *Risto Kuneliuksen* jutussa tamperelaiset pohtivat *Aamulehden* tuot- tamassa julkisessa tilanteessa, kuinka ollakaan, kaupunkinsa budjettia kaikkea muuta kuin yhteisille asioille hekotellen, jos kohta omasta roolistaan ja erimielii- syyksistään lähestulkoon nautiskellen. *Heikki Heikkilän* artikkelissa taas Savon Sa- nomien lukijat muotoilevat omaa julkista esityslistaansa, omaa käsitystään ongel- mien tärkeysjärjestyksestä ja niiden ratkaisumalleista. Kummassakin jutussa nou- see esiin se, minkä Blåfieldkin toteaa: "ihmisten arvot eivät ole kadonneet min- nekään". Kansalaisten näissä kokeiluissa esittämät pohdiskelut haastavat poliitik- kojen ohella myös journalismin tutkailemaan omia tekosiaan.

Julkisoilla on oma elinkaarensa: ne muotoutuvat, keskustelevat ja haipuvat lo- pulta pois. Julkison näkökulma korostaakin journalismin ja muiden julkisten teks- tien tarkastelua jatkumoina, julkisuuden juonenkulkuina. Sikäli kuin journalismi haluaa ottaa julkison idean todesta, sen olisi syytä luoda vakava katse omiin ki- teytyneisiin esitystapoihinsa. *Mika Renvallin ja Esa Reunasen* artikkeli erittelee

journalismin nykyisten juttutyyppeiden suhdetta julkison ideaan ja ideaaliin. He löytävät nykyisistä juttutyypeistä kosolti potkua julkisoiden idättämiselle, mutta arvostelevat samalla journalismia julkisopotentialin vajavaisesta käytöstä.

Julkisoa virittäviä kysymyksenasetteluja kumpuaa esiin eri tavoin. Milloin aktiivisten kansalaisten toiminta panee laajemmat ihmisjoukot kohtaamaan tietyn kysymyksen julkisesti, milloin taas viranomaisien säädökset tai teot herättävät puhuvan ja toimivan julkison. Joskus asialla on journalismi, mutta yhteisten kysymysten artikuloijina voivat toimia fiktiivisetkin sanomat. *Markku Ihosen* artikkeli tarjoaa kuvan siitä, kuinka suomalaisen (romaani)kirjallisuuden julkinen voima on vähin erin hiipunut ja sen yhteiskunnallinen puhevalta "siirtynyt pääosin ihmisten sisälle". Sen esiin manaama dialogi on toisin sanoen yksityistynyt, eikä paluuta sen luomaan keskustelujulkisuuteen ole niin kauan kuin tekijät, lukijat, katsojat, tutkijat ja muut näkevät sen tuotannon yleisön – vaikka kuinkakin aktiivisen – näkökulmasta.

Julkiso-sanana keksiminen kuvaa hyvin käsitteeseen sisältyviä painotuksia. Ideointi alkoi kyteä kokemuksesta, että sanastosta puuttui jotain. Vaikka esimerkiksi englanninkielisen keskustelun 'public' ja 'audience' on ollut mahdollista erottaa eri tavoin, erottelun konkreettinen merkitseminen ja sen tekeminen julkiseksi edellytti, ettei tyydytty suomen kielen vakiintuneeseen erottelukykyyn. Hiukan kärjistäen voi sanoa, että uudissanana kehittämisen on yritys astua kielen 'yleisönä' olemisesta sen luovaan kehittämiseen 'julkisena'. Samalla tarkoitus on tietysti vetää termin tuottamaan julkisoon mukaan muitakin ja haastaa heidät julkiseen keskusteluun julkisoiden paikasta demokratiassa, joukkoviestinnässä ja niiden tutkimuksessa. Toimittajien puheenpartta käyttäkösemme "nähtäväksi jää", kauanko termin 'julkiso' artikuloima julkiso elää ja millaiseen toimintaan se kykenee?